

Opvoedgedrag van ouders: wat is de relatie met angst bij kinderen? En speelt etnische achtergrond een rol?

Kwantitatief onderzoek naar het verband tussen opvoedgedrag, angst en etnische achtergrond als moderator

Universiteit Utrecht

Master Thesis, *Utrecht University*

Master's programme in Clinical Child, Family and Education Studies

Top, A.G. 6233198

UU-ser: 23-0512

Docent: Liesbeth de Paauw-Telman

Tweede beoordelaar: Denise Bodden

Cursus: Clinical Child, Family and Educational Studies Master's Thesis

Cursuscode: 201600201

Departement: Education and Pedagogy

Instelling: Universiteit Utrecht

Cursusjaar: 2022-2023

Datum: 02-06-2023

Abstract

Anxiety symptoms can have a major impact on the daily lives of adolescents in which various life domains may be disrupted, such as school performance or peer relationships. Parenting behaviors (controlling and dismissive) may be possible risk factors that cause these anxiety symptoms. Whether the ethnic background of these families has a role in this relationship is still unknown. The current study investigated whether ethnicity has a moderating role for the relationship between parental parenting behavior and anxiety symptoms of children aged 8 to 18 years in the Netherlands. Participants were 95 children spread throughout the Netherlands with a mean age of 14.2 years (60% girls). Self-report questionnaires were used to measure "parenting behaviors" and "anxiety symptoms. The results of hierarchical regression analyses revealed that parenting behavior (rejecting and controlling) was a positive predictor of anxiety symptoms. Only for controlling parenting behavior were interaction effects found with ethnicity. It was concluded that more attention should be paid to ethnicity in relation to parenting and anxiety symptoms, with culture-sensitive working as a basis.

Keywords: anxiety complaints, controlling parenting behaviors, rejecting parenting behaviors, ethnicity

Samenvatting

Angstklachten kunnen een grote impact hebben op het dagelijks leven van jongeren waarbij verschillende levensdomeinen verstoord kunnen raken, zoals bijvoorbeeld de schoolprestaties of relaties met leeftijdsgenoten. Opvoedgedrag (controlerend en afwijzend) kunnen mogelijke risicofactoren zijn die deze angstklachten veroorzaken. Of de etnische achtergrond van deze gezinnen een rol heeft in deze relatie, is nog onbekend. In de huidige studie wordt onderzocht of etniciteit een modererende rol heeft voor het verband tussen opvoedgedrag van ouders en angstklachten van kinderen. De participanten waren 95 kinderen verspreid door Nederland met een gemiddelde leeftijd van 14.2 jaar (60% meisjes). Er zijn zelfrapportagevragenlijsten gebruikt om 'opvoedgedrag' en 'angstklachten' te meten. Uit de resultaten van de hiërarchische regressieanalyses kwamen naar voren dat opvoedgedrag (afwijzend en controlerend) een positieve voorspeller is van angstklachten. Alleen bij controlerend opvoedgedrag waren er interactie-effecten gevonden met etniciteit. Geconcludeerd werd dat er meer aandacht dient te zijn voor de etnische achtergrond met betrekking tot opvoeding en angstklachten, waarbij cultuur-sensitief werken als basis dient te worden.

Sleutelwoorden: angstklachten, controlerend opvoedgedrag, afwijzend opvoedgedrag, etniciteit.

Inleiding

Angst is de meest voorkomende psychische stoornis in de kindertijd en adolescentie: wereldwijd lijdt naar schatting 6,5% van de 6- tot 18- jarigen aan een angststoornis. Hierbij is de meest voorkomende: sociale angst (Bennett et al., 2016; Cartwright-Hatton et al., 2006). Tijdens de adolescentie vinden er belangrijke veranderingen plaats op psychologisch, sociaal en biologisch gebied waardoor het een kritische periode kan zijn om angst te ontwikkelen (Kendall & Ollendick, 2004; Masten, 2004). In de vroege kindertijd komen specifieke fobieën en separatieangst vaker voor terwijl de complexere angsten, zoals gegeneraliseerde angst en sociale angst, bij de adolescenten het meest voorkomt (Muris, 2008).

Angst wordt in de DSM-5 omschreven als een overmatige, aanhoudende angst of zorgen die ertoe kunnen leiden dat het functioneren wordt beperkt. De angst die hierbij wordt ervaren, heeft geen reële grond (American Psychiatric Association, 2013). Hierdoor kan angst ingrijpend zijn in het dagelijks leven: schoolprestaties, relaties met leeftijdsgenoten of andere levensdomeinen kunnen verstoord raken (Muris, 2008). In Nederland heeft ongeveer 10% van de jongeren angstklachten (NJI, 2019). Vooral sinds de coronacrisis zijn psychische klachten, waaronder angst, bij onder andere adolescenten toegenomen (CBS, 2021). De kans is hierdoor groter om getroffen te worden door te gevolgen, waardoor het extra van belang is dat angstklachten tijdig gesignaleerd worden door op de risicofactoren te letten (Witteveen et al., 2022).

Opvoedgedrag van ouders is een belangrijke risicofactor die de kans op het ontwikkelen van angst kan vergroten (Verhulst, 2020). Het sociale interactie model en ecologisch perspectief stelt dat de proximale familiefactor de sterkste omgevingsfactor is van het kind die gerelateerd is aan de ontwikkeling. Ouder-kind interacties zijn voorspellers van probleemgedrag bij adolescenten (Bronfenbrenner, 1986). Daarom is het volgens de hechtingstheorie belangrijk dat ouders hun kinderen ondersteunen door bijvoorbeeld genegenheid en gevoeligheid te tonen. Op deze manier kan het kind zich op een veilige manier hechten aan de opvoeder waardoor er een veilige en warme basis gevormd kan worden voor het kind. Hierdoor kan het kind de nodige ervaringen opdoen om een positieve ontwikkeling mee te maken (Bowlby, 1969). Ouders die opdringerige en manipulatieve strategieën toepassen, zoals overmatig beschermende, overheersende of kritische opvoeding, kunnen de ontwikkeling van autonomie en diverse vaardigheden in de weg staan (Herbert et al., 2001). Dit kan leiden tot onzekerheid of een laag zelfbeeld waardoor het kind uiteindelijk angstsymptomen kan ontwikkelen (Van Brakel et al., 2006).

Uit cross-sectioneel onderzoek komt naar voren dat opvoedingsgedragingen gestuurd kunnen worden door algemene culturele normen en waarden. Hierbij worden sociale gedragingen in bepaalde culturen in de opvoedingsdoelen, houdingen, verwachtingen en opvoedingsgedragingen weerspiegeld (Harkness & Super, 1986). Ouders in collectivistische culturen (zoals Oost-Europa, Azië, Afrika, Midden-Oosten) en individualistische culturen (zoals de Verenigde Staten, Australië en Noord- en West-Europa) verschillen over het algemeen van elkaar op het gebied van opvoedgedrag (Rudy & Grusec, 2006). Bij individualistische culturen staat het individu centraal en is opvoeding gericht op het stimuleren van psychologische onafhankelijkheid en de individuele prestaties. In collectivistische culturen daarentegen is de groep belangrijker dan het individu. Hierbij is opvoeding gericht op het stimuleren van sociale relaties en hiërarchieën, het bevorderen van gehoorzaamheid aan de groepsnormen en de aandacht voor de behoeften van anderen (Mesman, 2017; Yaman et al., 2010). Ouders met een collectivistische cultuur passen meer controle en discipline toe in de opvoeding waarbij zij meer regels en grenzen stellen en deze vaker nakomen dan ouders met een individualistische cultuur. Een duidelijk onderscheid dat hierin wordt gemaakt, is dat deze ouders verwachten dat regels worden gevolgd zonder het kind hierbij vragen te laten stellen. Ouders met een individualistische cultuur daarentegen leggen de regels uit en stimuleren kinderen om input te geven in de regels en grenzen (Daglar et al., 2011; Yaman et al., 2010). Hierdoor hebben kinderen die opgevoed worden met een collectivistische cultuur mogelijk een grotere kans om internaliserende problemen te ontwikkelen zoals angst (Prevoe & Tamis-Lemonda, 2018). Dit komt omdat de nadruk bij de opvoeding ligt op conformiteit aan de groep dan op zelfontplooiing, autonomie en zelfbepaling terwijl dit belangrijke punten zijn om een gezonde ontwikkeling te hebben (Kalthoff, 2009).

Daarnaast kan cultuur ook een rol hebben in het ontwikkelen van angstsymptomen bij kinderen. Stevens (2018) rapporteerde dat jongeren in Nederland en België met een niet-westerse etniciteit meer internaliserende problemen hebben zoals angst dan jongeren met een westerse etnische achtergrond. Het stress perspectief en asymmetrische acculturatie stelt dat het migratieproces stressvol kan zijn (Munroe Blum et al., 1989; Le & Stockdale, 2008). Ondanks dat jongeren geboren zijn nadat hun ouders gemigreerd zijn, kunnen zij hier indirect mee te maken hebben gehad via stress van hun ouders bij de opvoeding (Stevens, 2018). Uit een ander onderzoek komt juist naar voren dat jongeren met een collectivistische achtergrond minder te maken hebben met emotionele problemen (waaronder angst) (Verhulp et al., 2018). Een verklaring die hiervoor wordt gegeven is dat bepaald gedrag door Nederlandse ouders als problematisch gezien kan worden, terwijl ouders met een niet-westerse etniciteit het juist als

normaal zien. Een andere verklaring die hiervoor gegeven kan worden, zijn de verschillen in de communicatiepatronen bij de opvoeding. Bij gezinnen met een niet-westerse etniciteit wordt er minder gesproken over gevoelens en emoties terwijl dit bij Nederlandse gezinnen vaker wordt gedaan. Hierdoor is het mogelijk dat jongeren met een niet-westerse etniciteit minder durven te spreken over hun emotionele problemen, zoals angst, waardoor dit minder snel gesignaleerd wordt dan jongeren met een Nederlandse achtergrond (Betancourt et al., 2015).

In het huidig onderzoek staat de volgende onderzoeksvraag centraal: Is opvoedgedrag een voorspeller van angstsymptomen bij jongeren tussen de 8 en 18 jaar in Nederland? En heeft etnische achtergrond hierbij een modererende rol? Opvoedgedrag van ouders vormt een risicofactor voor het ontwikkelen van angstsymptomen bij kinderen (Gouze et al., 2017; Möller et al., 2016; Verhulst, 2020). Wanneer ouders opdringerige en manipulatieve strategieën toepassen, zoals afwijzing en controle, kan dit voor een laag zelfbeeld en onzekerheid zorgen, waardoor dit uiteindelijk kan leiden tot angst (Herbert et al., 2001; Van Brakel et al., 2006). Daarnaast zal gekeken worden naar culturele achtergrond (individualistisch versus collectivistisch) als moderator. Er zijn onderzoeken waarbij naar voren is gekomen dat jongeren meer internaliserende problemen (waaronder angst) hebben wanneer hun ouders collectivistisch opvoedgedrag vertonen, terwijl er uit andere onderzoeken naar voren komt dat deze jongeren juist minder internaliserende problemen hebben in vergelijking tot jongeren uit individualistische culturen (Stevens, 2018; Verhulst et al., 2018). Op basis van bestaand onderzoek wordt verwacht dat opvoedgedrag positief samenhangt met angstklachten bij jongeren tussen de 8 en 18 jaar in Nederland. Daarnaast wordt verwacht dat etnische achtergrond hierbij een modererende rol heeft. Omdat er weinig en tegenstrijdig onderzoek bekend is in Nederland specifiek gericht op etnische achtergrond als moderator op de relatie tussen angst en opvoedgedrag, is het relevant om deze relatie te onderzoeken op een explorerende manier.

Methode

Participanten

Binnen het huidig onderzoek is er gebruikt gemaakt van de data die afkomstig is uit het onderzoek van Utrecht Universiteit ‘subklinische angst en depressie bij kinderen en jongeren’. Dit was een cross-sectioneel onderzoek, waaraan kinderen tussen de 8 en 18 jaar en de ouders van deze kinderen verspreid over Nederland hebben deelgenomen. De steekproefgrootte bestaat uit 95 participanten (jongeren). Er ontbreekt geen data van participanten omdat in Qualtrics is aangevinkt dat alle vragen verplicht ingevuld moeten worden. In Tabel 1 zijn de beschrijvende statistieken van de steekproef te zien. Van de 95 participanten die hebben deelgenomen aan het onderzoek, identificeerden 38 zich als jongen en 57 zich als meisje. Van de steekproef was de gemiddelde leeftijd 14.26 jaar ($SD = 2.82$). 77 participanten zich met een Nederlandse etniciteit en 18 participanten met een niet-westerse etniciteit waarbij Turks en Marokkaans de meest voorkomende niet-Nederlandse etnische groepen waren. Hierbij gaat het om de identificatie volgens ouders. De overige participanten identificeerden zich met een niet-westerse etnische achtergrond.

Tabel 1

Beschrijvende Statistieken van de Steekproef ($N = 95$)

Variabele	Frequentie
Geslacht (jongen)	38 (40%)
Geslacht (meisje)	57 (60%)
Leeftijd in jaren	14.24 ($SD = 2.83$)
Geboorteland moeder	
Nederland	82 (86,3%)
Turkije	4 (4,2%)
Marokko	2 (2,1%)
Overig	7 (7,4%)
Geboorteland vader	
Nederland	77 (81,1%)
Turkije	10 (10,5%)
Marokko	2 (2,1%)

Overig	6 (6,3%)
Etnische achtergrond	
Nederlands	76 (80%)
Turks	10 (10,5%)
Marokkaans	4 (4,2%)
Overig niet-westers	5 (5.3%)

Instrumenten

De etniciteit van de participanten is vastgesteld door middel van een vraag die aan ouders is gesteld als onderdeel van de demografische gegevens, namelijk: ‘Met welke etnische achtergrond identificeert u zich? Meerdere antwoorden zijn mogelijk’. Op deze manier kan in kaart gebracht worden of de participant een collectivistische (bijvoorbeeld Turks, Marokkaans, Surinaams) of individualistische cultuur (Nederlands, Duits, Brits) heeft. Hierbij was het mogelijk dat een combinatie aangeklikt kon worden wanneer ouders zich met meerdere etnische achtergronden identificeerden. Wanneer dit het geval was, werden ouders ingeschaald in de categorie van de niet-westerse etnische achtergrond.

De SCARED-71 (*Screen for Child Anxiety Related Emotional Disorders-71*) werd gebruikt om de variabele angstsymptomen te meten bij kinderen/jongeren (Bodden et al., 2009). Dit is een zelfrapportagevragenlijst om symptomen van angststoornissen in kaart te brengen. De vragenlijst bestaat uit 71 die optellen tot een totaalscore. Binnen het huidige onderzoek zal alleen de kindversie gebruikt worden om angstklachten te meten. Een voorbeelditem van de kindversie is: ‘Ik heb gedachten waar ik bang van word’. De totaalscores van deze vragenlijst zijn berekend door het optellen van de desbetreffende items (bijna nooit = 0, soms = 1, vaak = 2). Binnen het huidige onderzoek heeft de kindversie een Cronbach’s Alpha van .95. Tot slot zijn de psychometrische gegevens van de schalen goed (Bodden et al., 2009).

De VOOG (*Rearing Behavior Questionnaire*) is gebruikt om het opvoedgedrag van ouders te meten en in hoeverre zij autonomie bij hun kinderen kunnen bevorderen (Bögels & Melick, 2004; Verhoeven et al., 2012). De vragenlijst wordt door het kind ingevuld. De vragenlijst bestaat uit vier schalen, namelijk (1) autonomie, (2) *acceptance*, (3) *rejection* en (4) *control*. In totaal heeft de vragenlijst 28 items. Een voorbeelditem uit de vragenlijst van het kind versie is: ‘Mijn moeder/vader/opvoeder probeert mij beter te laten voelen als ik ongelukkig ben’. De items worden beantwoord door middel van een vierpuntsschaal waarbij er gekozen kan worden uit (1) helemaal niet waar, (2) een beetje waar, (3) nogal waar en (4)

erg waar. De interne consistentie en test-hertestbetrouwbaarheid scoren goed (Bögels & Melick, 2004). Binnen het huidige onderzoek wordt gebruikt gemaakt van de subschalen ‘*rejection*’ en ‘*control*’ van de kindversie om opvoedgedrag van ouders te meten. Deze subschalen scoren binnen dit onderzoek een Cronbach’s Alpha van .83 en .84, wat wijst op een goede betrouwbaarheid

Procedure

Deze studie is uitgevoerd in overeenstemming met de ethische richtlijnen, er is namelijk toestemming verkregen van de ethische commissie om de studie uit te voeren. De dataverzameling van het oorspronkelijke onderzoek heeft plaatsgevonden in het voorjaar van 2023 waarbij er gebruik is gemaakt van onderzoeksassistenten (masterthesisstudenten) van de Universiteit Utrecht en Universiteit van Amsterdam om participanten te werven. De participanten die hebben deelgenomen aan het onderzoek, zijn verworven op selecte wijze door middel van een doelgerichte steekproef. Er is contact opgenomen met de participanten door de onderzoeksassistenten om te achterhalen of er interesse was om te participeren aan het onderzoeken. Wanneer er interesse bleek te zijn, werd er een informatiebrief opgestuurd naar deze participanten. Wanneer de participanten uiteindelijk besloten om mee te doen, hebben zij vooraf het invullen van de vragenlijst via Qualtrics toestemming gegeven voor hun deelname (*active consent*). Iedere participant heeft de mogelijkheid gehad om de online vragenlijst in zijn eigen tijd in te vullen. Dit heeft maximaal 40 minuten geduurd. Als waardering voor hun deelname aan de studie is er een beloningssysteem opgezet. Deelnemers hebben de kans om een chocoladereep te ontvangen. De toewijzing van de beloning vindt plaats op een eerlijke en willekeurige manier om mogelijke selectiebias te voorkomen

Analyseplan

Binnen deze studie zijn twee moderatieanalyses uitgevoerd door middel van hiërarchische regressieanalyse volgens het stappenplan van Verboon (2014). Deze analysetechniek is gekozen, omdat de onafhankelijke variabelen met elkaar vergeleken kunnen worden in de volgorde. Door in stap 3 het interactie effect toe te voegen, is het mogelijk om te achterhalen of de moderator de relatie beïnvloed tussen de variabelen.

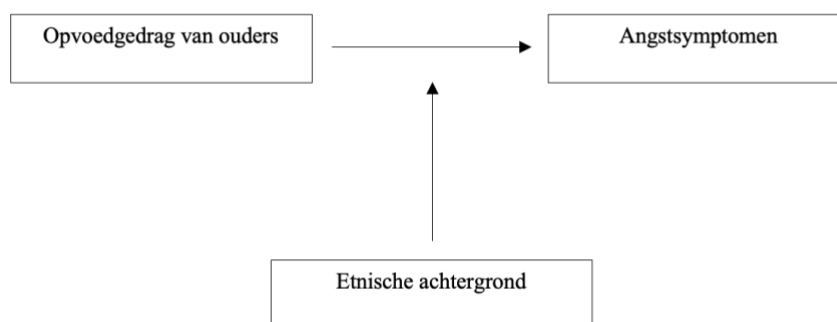
Voorafgaand zijn initiële analyses uitgevoerd, waarbij er een T-toets is uitgevoerd om de gemiddelde angstsymptomen en afwijzend en controlerend opvoedgedrag van beide groepen (westerse etniciteit en niet-westerse etniciteit) met elkaar te vergelijken. Voor etniciteit is een dummyvariabele aangemaakt met een indeling van westerse etniciteit (0) en niet-westerse etniciteit (1). West-Europese behoort tot westers etniciteit, Oost-Europees, Aziatisch, Midden-

Oosten en Noord-Afrikaans behoren tot niet-westerse etniciteit. Tot slot zijn de relaties tussen de variabelen weergegeven door de uitgevoerde Pearson's bivariate correlaties. Na de initiële analyses, zijn de hypothesen van de onderzoeksvragen uitgevoerd. Om multicollineariteit te voorkomen, zijn de predictoren 'afwijzend en 'controlerend opvoedgedrag' gestandaardiseerd voorafgaand aan de analyses en de berekening van de interactietermen. Bij de hiërarchische regressieanalyses zijn in stap 1 de variabelen 'afwijzend opvoedgedrag' en 'angstklachten' opgenomen. Op dezelfde manier is dit ook gedaan voor controlerend opvoedgedrag. Hiermee wordt onderzocht of opvoedgedrag een voorspellende waarde heeft voor angstklachten. In stap 2 is 'eticiteit' toegevoegd, waarmee wordt onderzocht of dit een voorspellende waarde heeft voor angstklachten. In stap 3 zijn de interactie-effecten 'afwijzend opvoedgedrag * etniciteit' toegevoegd aan het model om te achterhalen of etniciteit een significante moderator is. Ditzelfde is ook gedaan voor 'controlerend opvoedgedrag'.

Figuur 1

Moderatiemodel

Assumpties

Voorafgaand aan de analyses, zijn de assumpties gecontroleerd voor lineaire regressie (Field, 2018). Er is voldaan aan de assumptie van de afwezigheid van multicollineariteit. Alle VIF zijn onder de 10 (1.53) en de Tolerance Statistics zitten boven de 0.20 (.65). Daarnaast zijn aan de assumpties van een normaalverdeling, lineariteit en homoscedasticiteit ook voldaan. Tot slot bleek bij het toetsen van de uitschieters dat deze geschonden zijn bij zowel controlerend als afwijzend opvoedgedrag in de X-ruimte volgens Mahalanobis Distance (.01 – 35.98). De analyses zijn daarom met en zonder uitschieters getoetst, waarbij drie mogelijke invloedrijke uitschieters zijn verwijderd. De significante patronen kwamen overheen waardoor is besloten om de analyses met uitschieters te rapporteren.

Resultaten

Initiële analyses en simpele regressieanalyse

Voordat de moderatieanalyses worden uitgevoerd, zijn de Pearson's bivariate correlaties berekend. Hiermee worden de relaties tussen de variabelen weergegeven. Zie Tabel 2. De variabelen 'angst' en 'opvoedgedrag' hebben een positief significante samenhang met elkaar. Volgens de vuistregels van Cohen (1988) is de correlatie middelgroot.

Tabel 2

Correlatiematrix

Variabele	1	2	3	<i>N</i>
1. Angst	-	-		
2. Opvoedgedrag afwijzing	.42**	-		
3. Opvoedgedrag controle	.43**	.59**	-	95
<i>M</i>	32.12	11.88	11.14	-
<i>SD</i>	20.91	3.72	4.10	-
<i>Range</i>	0 – 116	9 – 34	7 – 28	-

Noot. *N* = aantal participanten. *M* = gemiddelde. *SD* = standaardafwijking ** $p < 0.01$.

T-toets angstsymptomen, opvoedgedrag en etniciteit

Nadat de correlaties zijn uitgevoerd, zijn er ongepaarde t-toetsen uitgevoerd om de verschillen tussen westerse etniciteit en niet-westerse etniciteit op angstsymptomen en opvoedgedrag (afwijzend en controlerend) met elkaar te vergelijken. Allereerst is gekeken naar het verschil tussen westerse en niet-westerse etniciteit bij angstsymptomen. De gemiddelde angstsymptomen van de westerse etniciteit ($M = 31.01$; $SD = 18.80$) zijn lager dan die van de niet-westerse etniciteit ($M = 36.83$; $SD = 28.44$). Echter is dit verschil niet significant: $t(94) = 1.06$, $p = .180$

Vervolgens is gekeken naar het verschil tussen de westerse en niet-westerse etniciteit bij opvoedgedrag. Het gemiddelde afwijzend opvoedgedrag van de westerse etniciteit ($M = 11.36$; $SD = 2.45$) en controlerend opvoedgedrag ($M = 10.27$; $SD = 2.85$) zijn lager dan die van de niet-westerse etniciteit ($M = 14.11$; $SD = 6.56$) en ($M = 14.83$; $SD = 6.19$). Deze verschillen zijn significant: $t(94) = 2.93$, $p < .001$ en $t(94) = 4.72$, $p < .001$.

Voorspelling van angst met afwijzend opvoedgedrag als predictor en etniciteit als moderator

Nadat de assumpties zijn gecontroleerd, is er een hiërarchische regressieanalyse uitgevoerd met een interactieterm door middel van het stappenplan van Verboon (2014) om te toetsen of er een significant verband is tussen angstsymptomen en afwijzend opvoedgedrag en of dit verband gemodereerd wordt door etniciteit (Tabel 3). In stap 1 van de hiërarchische regressieanalyse verklaart het hoofdeffect ‘afwijzend opvoedgedrag’ 17.7% van de variantie op angst ($R^2=0.18$, $F[1, 93] = 19.979$; $p < 0.001$). Volgens de vuistregels van Cohen (1988) is hier sprake van een klein effect. Het hoofdeffect ‘eticiteit’ dat in stap 2 werd toegevoegd, zorgt niet voor een extra significante toename in de verklaarde variantie ($\Delta R^2=0.00$, $F[1, 92] = 19.999$; $p = .888$). In stap 3 is het interactie-effect toegevoegd om te toetsen of het verband tussen afwijzend opvoedgedrag en angst gemodereerd wordt door etniciteit. Dit is niet significant. Daarnaast blijkt het gehele model ook niet significant te zijn ($\Delta R^2=0.01$, $F[1, 91] = 21.604$; $p = .208$).

Tabel 3

Standaardfouten Angstklachten met afwijzend gedrag als predictor

Variabele	B	SE B	β	R^2	ΔR^2
1				.18**	.18
Constante	31.87**	1.96			
Afwijzing	2.37**	.53	.42		
2				.18	.00
Constante	31.27**	4.70			
Afwijzing	2.39**	.56	.43		
Etniciteit	.74	5.25	.01		
3				.19	.01
Constante	29.98**	4.80			
Afwijzing	2.94**	.71	.52		

Etniciteit	1.66	5.28	.03
Afwijzing * Etniciteit	-1.44	1,14	-.15

Noot. *SE B*= standaardafwijking. * $p < 0.05$ ** $p < 0.01$

Voorspelling van angst met controlerend opvoedgedrag als predictor en etniciteit als moderator

Om te toetsen of er een significant verband is tussen angstsymptomen en controlerend opvoedgedrag met etniciteit als moderator is er een hiërarchische regressieanalyse uitgevoerd met een interactieterm door middel van het stappenplan van Verboon (2014) (Tabel 4). In stap 1 van de hiërarchische regressieanalyse verklaart het hoofdeffect controlerend opvoedgedrag 18.3% van de variantie op angst ($R^2=0.18$, $F[1, 93] = 20.820$; $p < 0.001$). Volgens de vuistregels van Cohen (1988) is hier sprake van een klein effect. De toevoeging van het hoofdeffect in stap 2 zorgt niet voor een extra significante toename in de verklaarde variantie ($\Delta R^2=0.01$, $F[1, 92] = 21.686$; $p = .354$). In stap 3 is het interactie-effect toegevoegd om te toetsen of het verband tussen controlerend opvoedgedrag en angst gemodereerd wordt door etniciteit. Dit is significant. Daarnaast blijkt het gehele model ook significant te zijn ($\Delta R^2=0.04$, $F[1, 91] = 26.410$; $p = .03$). Hierbij is er sprake van een negatief interactie-effect: hoe minder controlerend opvoedgedrag bij ouders met een niet-westerse etniciteit, hoe minder angstklachten bij hun kind (Figuur 2). Volgens de vuistregels van Cohen (1988) is hier sprake van een klein effect.

Tabel 4

Standaardfouten Angstklachten met controlerend opvoedgedrag als predictor

Variabele	B	SE B	β	R^2	ΔR^2
1				.18**	.18
Constante	31.89**	1.95			
Controle	2.19**	.48	.43		
2				.19	.01
Constante	27.68**	4.9			
Controle	2.41**	.53	.47		

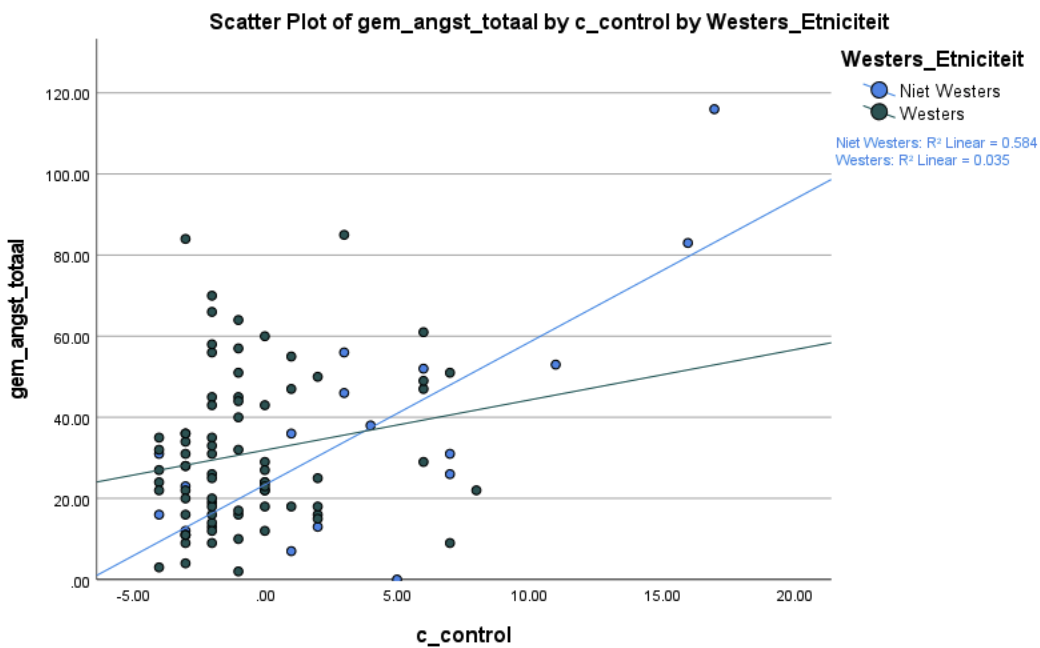
OPVOEDGEDRAG VAN OUDERS: ANGSTSYMPTOMEN EN ETNICITEIT

Etniciteit	5.16	5.54	.10		
3				.23*	.04
Constante	23.47**	5.20			
Controle	3.52**	.73	.69		
Etniciteit	8.48	5.65	.16		
Controle * Etniciteit	-2.28*	1.05	-.28		

Noot. *SE B*= standaardafwijking. * $p < 0.05$ ** $p < 0.01$

Figuur 2

Spreadingsdiagram Interactie-effect Controlerend Opvoedgedrag, Angstklachten en Etniciteit

Noot. Aantal Westers = 77 , aantal niet-Westers = 18, totaal $N = 95$

Discussie

Het eerste doel van deze studie was om te onderzoeken of afwijzend en controlerend opvoedgedrag een statistische voorspeller is van angstklachten. Het tweede doel was om te onderzoeken of etniciteit een modererende factor is voor het verband tussen afwijzend en controlerend opvoedgedrag en angstklachten. Hierbij is vooraf getoetst of ouders met een westerse en niet-westerse etniciteit, verschillen in afwijzend en controlerend opvoedgedrag.

Opvoedgedrag als predictor voor angstklachten

In de eerste onderzoeksdoelstelling werd verwacht dat afwijzend en controlerend opvoedgedrag statistische predictoren zijn voor angstklachten. De resultaten binnen dit onderzoek zijn in lijn met deze hypothese en eerder onderzoek. Hierbij is er sprake van een positief effect: er zijn meer angstklachten bij jongeren die meer afwijzend en controlerend opvoedgedrag ervaren door hun ouders. Er wordt verondersteld dat afwijzend en controlerend opvoedgedrag van ouders mogelijk kan leiden tot negatieve cognitieve interpretaties bij hun kinderen. Wanneer jongeren herhaaldelijk worden bekritiseerd of gecontroleerd door hun ouders, is het mogelijk dat zij negatieve gedachten en overtuigingen kunnen ontwikkelen over zichzelf. Deze negatieve cognities verhogen het risico op het ontwikkelen en in stand houden van angstklachten (Chorpita & Barlow, 1998). Bovendien zijn bij deze opvoedgedragingen lage niveaus van ouderlijke warmte, responsiviteit en acceptatie. Er wordt verondersteld dat de emotieregulatie van kinderen kan ondermijnen door de gevoelens van angst te vergroten (McLeod et al., 2007).

Etniciteit als moderator

Met betrekking tot de tweede onderzoeksdoelstelling werd eerst onderzocht of ouders met een westerse etniciteit en niet-westerse etniciteit verschillen in afwijzend en controlerend opvoedgedrag. Uit eerder onderzoek kwam naar voren dat etniciteit wel degelijk een invloed kan hebben op opvoedgedrag (Harkness & Super, 1986; Rudy & Grusec, 2006). Ook in de huidige studie is naar voren gekomen dat er gemiddeld significant minder sprake is van afwijzend en controlerend opvoedgedrag bij gezinnen met een westerse etniciteit. Ouders met een westerse etniciteit behoren tot de individualistische cultuur. Binnen deze cultuur ligt de nadruk meer op zelfexpressie, persoonlijke autonomie en individuele keuzevrijheid (Prioste et al., 2015). Hierdoor wordt binnen de opvoeding meer waarde gehecht aan het ontwikkelen van zelfstandigheid, het nemen van eigen beslissingen en het bevorderen van de individuele onafhankelijkheid. (Yaman et al., 2010). Kinderen worden vaker aangemoedigd om hun eigen

identiteit en doelen te ontdekken en te volgen. Dit kan uiteindelijk leiden tot minder afwijzend en controlerend opvoedgedrag (Chao, 1994).

Ten slotte werd onderzocht of etniciteit een modererend effect heeft op het verband tussen afwijzend en controlerend opvoedgedrag en angstklachten. Etniciteit blijkt alleen een modererend effect te hebben in controlerend opvoedgedrag: hierbij is het verband sterker bij gezinnen met een niet-westerse etnische achtergrond dan gezinnen met een westerse etnische achtergrond. Uit onderzoek komt naar voren dat controlerend opvoedgedrag kenmerkend is voor ouders met een collectivistische cultuur (Güngör, 2008), in tegenstelling tot afwijzend opvoedgedrag. Bij controlerend opvoedgedrag eisen ouders gehoorzaamheid en zijn restrictief naar hun kinderen toe, waarmee conformiteit bij een kind wordt bevorderd. Echter betekent dit volgens onderzoek niet noodzakelijkerwijs dat ouders met een collectivistische cultuur afwijzend zijn of een gebrek aan warmte hebben (Rudy & Grusec, 2006). Zo komt uit meerdere studies naar voren dat een hogere ouderlijke controle niet geassocieerd wordt met lagere warmte in collectivistische culturen. Ouderlijke controle blijkt gepaard te gaan met warmte binnen deze culturen, afwijzend opvoedgedrag is dus minder kenmerkend voor deze doelgroep (Güngör & Bornstein, 2010; Güngör, 2008; Herz & Gullone, 1999; Kagitcibasi, 1970).

Implicaties en beperkingen

Binnen de huidige studie zijn een aantal positieve punten te benoemen. De huidige studie draagt bij aan nieuwe inzichten omdat het verband tussen opvoedgedrag en angstklachten met etniciteit als moderator in Nederland weinig is onderzocht. De huidige studie laat zien dat etniciteit een relatie kan hebben op opvoedgedrag van ouders. Ouders met een niet-westerse etniciteit lieten namelijk meer controlerend en afwijzend opvoedgedrag zien vergeleken met ouders die een westerse etniciteit hebben en deze opvoedstijlen hangen samen met angstklachten bij kinderen. Deze nieuwe bevindingen benadrukken het belang van cultuursensitief werken. Het kan professionals bewust maken van het mogelijke verband tussen opvoedgedrag, etniciteit en angstklachten bij kinderen (Möhle e.a., 2017). Dit kan helpend zijn voor hen bij het begrijpen van de oorzaken van de angstklachten van jongeren met een niet-westerse etniciteit waardoor interventies en behandelingen hierop aangepast kunnen worden (Ferrier, Kahman & Massink, 2017). Daarnaast kunnen professionals met deze kennis ouders met een niet-westerse etniciteit die controlerend opvoedgedrag toepassen, helpen om meer bewust te worden van hun opvoedgedrag en de relatie daarvan op hun kinderen. Hierdoor kunnen deze ouders mogelijk gestimuleerd worden om een positieve verandering aan te brengen aan hun opvoedgedrag.

Een andere positief punt binnen de huidige studie is dat er binnen het huidige onderzoek gebruik is gemaakt van een brede leeftijdsgroep binnen de steekproef. Dit vergroot de kans dat de resultaten van de huidige studie representatief en generaliseerbaar zijn voor de hele populatie (Morling, 2018). Een ander positief punt is dat de zelfrapportages zijn ingevuld door kinderen. Kinderen kunnen namelijk goed rapporteren over het opvoedgedrag van hun ouders omdat zij inzichten kunnen bieden die ouders mogelijk niet kennen of anders kunnen waarnemen (Bögels & Van Melick, 2004). Vooral omdat uit eerder onderzoek naar voren is gekomen dat bepaald gedrag door Nederlandse ouders als problematisch gezien kan worden, terwijl ouders met een niet-westerse etniciteit als normaal zien (Betancourt et al., 2015).

Hoewel deze studie een nieuw licht werpt op etniciteit, heeft de huidige studie ook een aantal beperkingen. Ten eerste, is er geen representatieve verdeling van de populatie. Binnen de huidige studie is gebruik gemaakt van een databestand waarbij de steekproef 20% bestaat uit respondenten met een niet-westerse achtergrond, waarvan 10.5% zich identificeert met een Turkse etniciteit. In werkelijkheid bestaat de Nederlandse bevolking voor 26% bestaat uit mensen met verschillende etnische achtergronden, waarvan 2.5% een Turkse etniciteit heeft (CBS, 2023). Bovendien gaf een deel van de ouders aan zich te identificeren met de Nederlands/Turkse identiteit. Mogelijk werkt dit door in de opvoedstijl. Bij toekomstig onderzoek zou rekening gehouden kunnen worden met verschillende culturele achtergronden. Hiermee kan de generaliseerbaarheid naar de huidige samenleving vergroot worden. Dit is belangrijk omdat verschillende culturele achtergronden zijn eigen perspectieven, normen, waarden en ervaringen kunnen hebben. Deze kunnen uiteindelijk van invloed zijn op de onderzoeksresultaten (Allmark, 2004).

Tot slot brengt cross-sectioneel onderzoek een aantal beperkingen met zich mee. Hoewel het minder tijdrovend en goedkoop is, heeft het ook nadelen. Het kan namelijk niet aantonen dat de oorzaak voorafgaat aan het effect, aangezien beide variabelen tegelijkertijd worden gemeten. Bovendien biedt cross-sectioneel onderzoek geen informatie over trends en veranderingen in de tijd. Aangezien het slechts een momentopname is, kan het niet onthullen hoe variabelen zich in de loop van de tijd ontwikkelen. Om causale relaties vast te stellen, is het van belang dat longitudinaal onderzoek wordt ingezet waarbij gegevens over de tijd worden verzameld (Morling, 2018).

Conclusie

De resultaten van de huidige studie tonen aan dat afwijzend en controlerend opvoedgedrag statistisch significant voorspellend zijn voor angstklachten bij jongeren in de

leeftijd van 8 tot 18 jaar. Deze bevindingen ondersteunen de hypothesen die gebaseerd zijn op bestaande literatuur en eerdere onderzoeken. Beide voorspellingen tonen een positieve associatie aan, wat betekent dat een hoger niveau van afwijzend en controlerend opvoedgedrag geassocieerd is met een hoger niveau van angstklachten bij jongeren. Etniciteit blijkt alleen een relatie te hebben op het significante verband tussen controlerend opvoedgedrag en angstklachten. Ouders met een niet-westerse etniciteit vertonen een hoger niveau van controlerend opvoedgedrag, wat resulteert in meer angstklachten bij kinderen vergeleken met kinderen van ouders met een westerse etniciteit. Verder blijkt uit de huidige studie dat ouders met een niet-westerse etniciteit meer afwijzend en controlerend opvoedgedrag vertonen vergeleken met ouders met een westerse etniciteit.

In toekomstige studies zou meer aandacht besteed kunnen worden aan etniciteit met betrekking tot opvoedgedrag omdat dit relevant kan zijn voor de kennis van professionals over cultuur sensitief werken. Door meer inzicht te krijgen in het verband van etniciteit en opvoedgedrag en de relatie met angstklachten, kunnen professionals beter voorbereid zijn om ouders en jongeren met verschillende achtergronden te ondersteunen. Verder onderzoek zou kunnen verkennen hoe specifieke culturele, sociale en contextuele factoren geassocieerd met etniciteit verband kunnen hebben met opvoedgedrag en hoe dit kan bijdragen aan angstklachten bij jongeren. Bovendien zou een longitudinale studie uitgevoerd kunnen worden om de langetermijneffecten van opvoedgedrag en etniciteit op angstklachten te onderzoeken. Hierdoor kunnen mogelijk de causale verbanden geïdentificeerd worden waardoor de ontwikkeling van angstklachten bij jongeren met verschillende etniciteiten begrepen kan worden.

Referenties

- Allmark, P. (2004). Should research samples reflect the diversity of the population? *Journal of Medical Ethics*, *30*(2), 185–189. <https://doi.org/10.1136/jme.2003.004374>
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fifth Edition (DSM-5(TM))* (5th ed.). American Psychiatric Publishing.
- Bennett, K., Manassis, K., Duda, S., Bagnell, A., Bernstein, G. A., Garland, E. J., Miller, L. D., Newton, A., Thabane, L., & Wilansky, P. (2016). Treating child and adolescent anxiety effectively: Overview of systematic reviews. *Clinical Psychology Review*, *50*, 80–94. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2016.09.006>
- Betancourt, T. S., Frounfelker, R. L., Mishra, T., Hussein, A., & Falzarano, R. (2015). Addressing Health Disparities in the Mental Health of Refugee Children and Adolescents Through Community-Based Participatory Research: A Study in 2 Communities. *American Journal of Public Health*, *105*(S3), S475–S482. <https://doi.org/10.2105/ajph.2014.302504>
- Brakel, A. M. L., van, Muris, P., Bögels, S. M., & Thomassen, C. (2006). A Multifactorial Model for the Etiology of Anxiety in Non-Clinical Adolescents: Main and Interactive Effects of Behavioral Inhibition, Attachment and Parental Rearing. *Journal of Child and Family Studies*, *15*(5), 568–578. <https://doi.org/10.1007/s10826-006-9061-x>
- Bronfenbrenner, U. (1986). Ecology of the family as a context for human development: research perspectives. *Developmental Psychology*, *22*, 723–742.
- Bodden, D. H., Bögels, S. M., & Muris, P. (2009). The diagnostic utility of the Screen for Child Anxiety Related Emotional Disorders-71 (SCARED-71). *Behaviour Research and Therapy*, *47*(5), 418–425. <https://doi.org/10.1016/j.brat.2009.01.015>
- Bögels, S. M., & Melick, M. V. (2004). The relationship between child-report, parent self-report, and partner report of perceived parental rearing behaviors and anxiety in children

- and parents. *Personality and Individual Differences*, 37(8), 1583–1596.
<https://doi.org/10.1016/j.paid.2004.02.014>
- Bowlby J. (1969). *Attachment and loss: Vol. 1. Loss*. New York, NY: Basic Books.
- Cartwright-Hatton, S., McNicol, K. & Doubleday, E. (2006). Anxiety in a neglected population: Prevalence of anxiety disorders in pre-adolescent children. *Clinical Psychology Review*, 26(7), 817–833. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2005.12.002>
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2023, January 3). *Hoeveel inwoners hebben een herkomst buiten Nederland*. Centraal Bureau Voor De Statistiek. <https://www.cbs.nl/nl-nl/dossier/dossier-asiel-migratie-en-integratie/hoeveel-inwoners-hebben-een-herkomst-buiten-nederland>
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2021, september 3). *Mentale gezondheid in eerste helft 2021 op dieptepunt*. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2021/35/mentale-gezondheid-in-eerste-helft-2021-op-dieptepunt>
- Chao, R. C. (1994). Beyond Parental Control and Authoritarian Parenting Style: Understanding Chinese Parenting through the Cultural Notion of Training. *Child Development*, 65(4), 1111–1119. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1994.tb00806.x>
- Chorpita, B. F., & Barlow, D. H. (1998). The development of anxiety: The role of control in the early environment. *Psychological Bulletin*, 124(1), 3–21.
<https://doi.org/10.1037/0033-2909.124.1.3>
- Cohen, J. (1988). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences* (2de editie). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203771587>
- Daglar, M., Melhuish, E., & Barnes, J. (2011). Parenting and preschool child behaviour among Turkish immigrant, migrant and non-migrant families. *European Journal of Developmental Psychology*, 8(3), 261–279. <https://doi.org/10.1080/1740562100371082>

- Ferrier, J. Kahman, M. & Massink, L. (2017). Handreiking voor ondersteuning van Eritrese nieuwkomers bij hun integratie: *Jullie Nederlanders hebben voor alles een systeem*. Kennisplatform Integratie en Samenleving (KIS): 2017
- Field, A. (2018). *Discovering Statistics Using IBM SPSS Statistics*. SAGE Publications.
- Gouze, K. R., Hopkins, J., Bryant, F. B., & Lavigne, J. V. (2017). Parenting and Anxiety: Bidirectional Relations in Young Children. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 45(6), 1169–1180. <https://doi.org/10.1007/s10802-016-0223-z>
- Güngör, D. (2008). The Meaning of Parental Control in Migrant, Sending, and Host Communities: Adaptation or Persistence? *Applied Psychology*, 57(3), 397–416. <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.2007.00323.x>
- Güngör, D., & Bornstein, M. H. (2010). Culture-general and -specific associations of attachment avoidance and anxiety with perceived parental warmth and psychological control among Turk and Belgian adolescents. *Journal of Adolescence*, 33(5), 593–602. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2009.12.005>
- Harkness, S & Super, C. (1992). Parental ethnotheories in action. In: Sigel, I. E., McGillicuddy-DeLisi, A. V., & Goodnow, J. J. (Eds.), *Parental belief systems: The psychological consequences for children*, 373–391. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Herbert, J. D. (2001). Social anxiety disorder in childhood and adolescence: current status and future directions. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 4(1), 37–61. <https://doi.org/10.1023/a:1009576610507>
- Herz, L., & Gullone, E. (1999). The Relationship between Self-Esteem and Parenting Style. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 30(6), 742–761. <https://doi.org/10.1177/0022022199030006005>
- Kagitcibasi, C. (1970). Family and socialization in cross-cultural perspective: a model of change. *PubMed*, 37, 135–200. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/2485853>

- Kalthoff, H. (2009). Opvoedondersteuning aan migrantengezinnen schiet tekort. *Jeugd En Co Kennis*, 3(4), 8–18. <https://doi.org/10.1007/bf03087526>
- Kendall, P. C. & Ollendick, T. H. (2004). Setting the research and practice agenda for anxiety in children and adolescence: A topic comes of age. *Cognitive and Behavioral Practice*, 11(1), 65–74. [https://doi.org/10.1016/s1077-7229\(04\)80008-7](https://doi.org/10.1016/s1077-7229(04)80008-7)
- Le, T. N. & Stockdale, G. (2008). Acculturative dissonance, ethnic identity, and youth violence. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 14(1), 1–9. <https://doi.org/10.1037/1099-9809.14.1.1>
- Nederlands Jeugdinstituut. (2019, 7 oktober). *Cijfers over angststoornissen | Nederlands Jeugdinstituut*. <https://www.nji.nl/cijfers/angststoornissen>
- Masten, A. S. (2004). Regulatory Processes, Risk, and Resilience in Adolescent Development. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1021, 310–319. <https://doi.org/10.1196/annals.1308.036>
- McLeod, B. D., Wood, J. J., & Weisz, J. R. (2007). Examining the association between parenting and childhood anxiety: A meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 27, 155–172. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2006.09.002>
- Mesman, J. (2017). Universele en culturele dimensies van opvoeding en ontwikkeling. *Pedagogiek in Beeld*, 87–99. https://doi.org/10.1007/978-90-368-0616-9_7
- Möhle, M., Tuk, B., Wassink, M., Kooijman, K. & Kleijweg, L. (2017). Opvoeden in een nieuw land. *Handreiking voor informele opvoedondersteuning vluchtelingen*. Gouda: JSO.
- Möller, E. L., Nikolić, M., Majdandžić, M., & Bögels, S. M. (2016). Associations between maternal and paternal parenting behaviors, anxiety and its precursors in early childhood: A meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 45, 17–33. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2016.03.002>

- Morling, B. (2018). *Research Methods in Psychology: evaluating a world of information* (3de editie). W. W. Norton.
- Munroe-Blum, H., Boyle, M. H., Offord, D. R., & Kates, N. (1989). Immigrant children: Psychiatric disorder, school performance, and service utilization. *American Journal of Orthopsychiatry*, 59(4), 510–519. <https://doi.org/10.1111/j.1939-0025.1989.tb02740.x>
- Muris, P. (2008). 14 Angst en angststoornissen. *Handboek klinische ontwikkelingspsychologie*, 353–375. https://doi.org/10.1007/978-90-313-6589-0_14
- Prevoo, M. J. L., & Tamis-LeMonda, C. S. (2018). Opvoeding en globalisering in westerse landen. *Kind En Adolescent*, 39(2), 113–126. <https://doi.org/10.1007/s12453-018-0171-1>
- Prioste, A., Narciso, I., Gonçalves, M. M., & Pereira, C. R. (2015). Family Relationships and Parenting Practices: A Pathway to Adolescents' Collectivist and Individualist Values? *Journal of Child and Family Studies*, 24(11), 3258–3267. <https://doi.org/10.1007/s10826-015-0129-3>
- Rudy, D., & Grusec, J. E. (2006). Authoritarian parenting in individualist and collectivist groups: Associations with maternal emotion and cognition and children's self-esteem. *Journal of Family Psychology*, 20(1), 68–78. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.20.1.68>
- Stevens, G. W. J. M. (2018). Psychische problematiek bij jeugdigen met een migratieachtergrond in Nederland en Vlaanderen. *Kind en adolescent*, 39(2), 72–91. <https://doi.org/10.1007/s12453-018-0169-8>
- Witteveen, A., Sijbrandij, M. & Cuijpers, P. (2022, 28 maart). VU en WHO: 25% toename angst en depressie door Coronapandemie. Vrije Universiteit Amsterdam. <https://vu.nl/nl/nieuws/2022/vu-en-who-25-toename-angst-en-depressie-door-coronapandemie>

Verboon, P. (2014). *Moderatieanalyse*. Open Universiteit, Nederland.

Verhoeven, M., Bögels, S. M., & van der Bruggen, C. C. (2012). Unique roles of mothering and fathering in child anxiety; moderation by child's age and gender. *Journal of child and family studies*, 21(2), 331-343.

Verhulp, E. E., Stevens, G. W. J. M., van de Schoot, R. & Vollebergh, W. A. M. (2013). Understanding ethnic differences in mental health service use for adolescents' internalizing problems: the role of emotional problem identification. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 22(7), 413–421. <https://doi.org/10.1007/s00787-013-0380-3>

Verhulp, E. E., Stevens, G. W. J. M., & Vollebergh, W. a. M. (2018). Op zoek naar verklaringen voor de ondervertegenwoordiging in de jeugdhulp van jongeren met een migratieachtergrond. *Kind En Adolescent*, 39(2), 160–181.
<https://doi.org/10.1007/s12453-018-0174-y>

Verhulst, F. C. (2020). *Leerboek Kinder- en Jeugdpsychiatrie*. Uitgeverij Koninklijke van Gorkum.

Yaman, A., Mesman, J., van IJzendoorn, M. H., Bakermans-Kranenburg, M. J., & Linting, M. (2010). Parenting in an Individualistic Culture with a Collectivistic Cultural Background: The Case of Turkish Immigrant Families with Toddlers in the Netherlands. *Journal of Child and Family Studies*, 19(5), 617–628. <https://doi.org/10.1007/s10826-009-9346-y>